

Een gemis in het boek is een woordenlijst. De lezer wordt geconfronteerd met begrippen als 'een kamp land,' 'vijf molder rogge,' en 'mometerschap.' Opvallend is daarentegen dat het begrip 'faveurs' wel wordt uitgelegd. Ondanks deze minpuntjes is het boek het lezen waard voor de geïnteresseerde lezer. Want niet alleen wordt een familiegeschiedenis verteld, maar ook het wel en wee van ouderwetse instituten als vicarieën komen ruim aan de orde.

M. A. de Winter

P. van Kemseke, ed., *Diplomatieke cultuur* (Alfred Cauchie reeks; Leuven: Universitaire pers Leuven, 2000, 330 blz., ISBN 90 5867 086 4).

Het thema van deze bundel vormt diplomatieke cultuur. Diplomatieke cultuur wordt hier beschouwd als 'historisch gegroeid, duurzaam geheel van ideeën, tradities en normen die diplomaten uitdragen bij het uitoefenen van hun activiteiten.' (10) Deze definitie maakt al duidelijk dat het hier niet gaat om een statisch fenomeen maar om iets dat in de loop van de eeuwen, soms abrupt soms meer geleidelijk, zijn huidige vorm heeft verkregen. De charme van deze bundel ligt ongetwijfeld in het gegeven dat men heeft geprobeerd dit historisch perspectief zo veel mogelijk recht te doen. Logischerwijze moet men dan beginnen in de zestiende eeuw. De ontwikkeling van de idee soevereiniteit ging hand in hand met het ontstaan van een moderne, in de zin van meer permanente, vorm van diplomatie. Dit laatste uiteraard ook ingegeven door de idee van *raison d'état*, die vereiste dat de diplomaat de belangen van de eigen staat zo veel mogelijk diende te verdedigen. Aldus ontstond een stelsel van vaste ambassades, die niet alleen informatie verschaffen over de bedoelingen van het vreemde hof, maar daarbij, in geval van crisis, een nuttig aanspreekpunt konden zijn. Er schortte echter wel het nodige aan de professionaliteit van de vroegmoderne individuele diplomaat. Deze werd 'van de vijftiende tot het begin van de twintigste eeuw ... geboren en niet gevormd.' (22) Ofwel, men kon zonder probleem een diplomatieke functie vervullen zonder enige ervaring te hebben. Daarbij kwam dat het beroep van diplomaat niet bepaald begeerd was. Slechte en onregelmatige betalingen leidden — naast klaagzangen aan het adres van het hof thuis — vaak tot het aanspreken van het persoonlijke vermogen. Dit laatste kon, zeker aan op ostentatie gestelde hoven, leiden tot het faillissement van diplomaten. Velen moesten dan ook heimelijk, achtervolgd door schuldeisers, naar hun vaderland terugkeren. Bovendien betekende het worden uitgezonden vaak een 'diplomatieke' verbanning. Ook als dit laatste niet het geval was, verminderde politieke invloed thuis was vaak een prijs die betaald moest worden.

Grofweg valt deze bundel uiteen in drie delen. Allereerst wordt ingegaan op de opkomst en de consolidatie van de permanente diplomatie (1450-1800). Daarbij is veel aandacht voor het thema religie. Religieuze verschillen en daaruit voortvloeiende gevoeligheden konden gemakkelijk leiden tot diplomatieke incidenten. Vervolgens komt de diplomatieke cultuur in de negentiende eeuw en het Interbellum aan bod. Dit is de periode dat het goeddeels aristocratische *corps diplomatique* floreert. Nog niet bedreigd door democratisering of lastige journalisten kon het diplomatieke spel volgens de regels van de kunst worden gespeeld. Het derde deel van dit boek beschrijft hoe de (oude) diplomatieke cultuur na 1945 onder druk raakte. De diplomatieke dienst werd toegankelijker en niet meer exclusief het domein van de adel. De opkomst van internationale organisaties veroorzaakte de creatie van een permanente congresdiplomatie die nieuwe eisen aan de diplomaten stelde. Zo werd Europa van buitenland meer binnenland. Tegelijk kregen ministeries van buitenlandse zaken te maken met de opkomst van NGO's en

de activiteiten van journalisten die een grotere transparantie van het buitenlands beleid wens- ten. Kortom, de vroeger besloten diplomatieke cultuur werd een stuk opener.

De sterkte van deze bundel is tegelijk zijn zwakte. De bijdragen passen weliswaar in het algemene thema — transformatie van de diplomatieke cultuur — maar dit is zo algemeen dat vrijwel elk aspect van de *beau monde diplomatique* besproken had kunnen worden. Wie een totaaloverzicht van de diplomatieke cultuur van de vijftiende eeuw tot de dag van vandaag zoekt, komt bij dit boek bedrogen uit. Dat is ook niet de achterliggende gedachte bij de publicatie van deze bundel geweest. Eerder is sprake van een aantal *casestudies*. Peter van Kemseke heeft in zijn inleidende bijdrage, 'Diplomatie: een kwestie van cultuur', een heel behoorlijke poging gedaan de verschillende karakteristieken van bovengenoemde drie toch heel diverse tijdsgewrichten te beschrijven en te analyseren. Hiermee is het algemene kader geschetst. De bijdragen daarna hebben noodgedwongen een detaillistisch karakter. Dit is acceptabel temeer omdat zij aspecten van de diplomatieke cultuur behandelen die niet bepaald alledaags zijn. De bijdragen van Joos Vermeulen over religieuze intriges in de Oostenrijkse ambassade in Constantinopel en van Dries Vanysacker over enkele achttiende-eeuwse pauselijke nuntii zijn zonder meer kostelijk om te lezen. Meer generaliserend, maar evenzeer verdienstelijk, zijn de artikelen van Jo Deferme over diplomatieke cultuur in de congresdiplomatie van de Europese politieke samenwerking en van Johan Verbeke over diplomatieke cultuur in de postmoderniteit.

Resumerend kan men stellen dat hier sprake is van een bundel van hoog niveau waarbij het de verschillende auteurs siert dat zij niet alleen literatuuronderzoek hebben verricht maar ook zoveel mogelijk hebben geprobeerd relevante archivalia te raadplegen.

J. S. A. M. van Koningsbrugge

F. H. Schmidt, *Pieter de Swart. Architect van de achttiende eeuw* (Dissertatie (bewerkt) Uni- versiteit van Amsterdam 1997, Cultuurhistorische Studies; Zwolle, Zeist: Waanders, Rijks- dienst voor de monumentenzorg, 1999, 304 blz, f85,-, ISBN 90 400 9408 X). R. Tijs, *Renaissance-en barokarchitectuur in België. Vitruvius' erfenis en de ontwikkeling van de bouwkunst in de Zuidelijke Nederlanden van Renaissance tot Barok* (Architectuur in België; Tiel: Lannoo, 1999, 224 blz., f170,-, ISBN 90 209 3705 7). A. W. Vliegthart, *Het Loo. Een paleis als museum. Journaal van een restauratie* (Apeldoorn: Stichting Paleis Het Loo nationaal mu- seum, 1999, 232 blz., f79,50, ISBN 90 805046 1 0). J. de Maeyer, W. Denslagen, e. a., ed., *Negentiende-eeuwse restauratiepraktijk en actuele monumentenzorg. Handelingen van het Nederlands-Vlaams symposium, Leuven 13-14 september 1996* (KADOC-Artes; Leuven: Uni- versitaire pers Leuven, 1999, 264 blz., Bf 2300,-, ISBN 90 6186 968 4).

Pieter de Swart, wie kent hem niet? Eerlijk gezegd zullen weinig niet-architecten ooit van hem gehoord hebben, net zoals architecten het binnen de kunsten altijd af moeten leggen tegen schilders. Een gebouw is tenslotte naar onze huidige maatstaven niet veel meer dan een casco om in te wonen en naar eigen smaak in te richten. Toch is architectuur in hoge mate bepalend voor het beeld dat we hebben van onze steden. Diezelfde architectuur was bovendien lange tijd, tot ver in de negentiende eeuw, in de eerste plaats gericht op representatieve doeleinden in plaats van volkshuisvesting. Gebouwen waren alomvattende uitingen van de heersende macht- hebbers en niet zelden monumentaal vormgegeven. Pieter de Swart (1709-1773) was zo'n architect. Geboren en getogen in Breda, profiteerde hij van de aanwezigheid van de Oranjes aldaar. Op kosten van de toekomstige prins ging deze meestertimmerman in Parijs studeren —